

BARIERY I SZANSE ROZWOJU BEZPIECZEŃSTWA SOCJALNEGO W UNII EUROPEJSKIEJ W WARUNKACH POKRYZYSOWYCH

Bogusław Jagusiak

Wojskowa Akademia Techniczna

Streszczenie: Ostatni kryzys światowy uwidoczniał słabość Unii Europejskiej, a jego koszty są znaczące zarówno po stronie finansów publicznych, jak i poziomu życia mieszkańców. Perspektywa rozwoju bezpieczeństwa socjalnego pozwoli nie tylko zmienić pozycję UE w świecie, ale też może przyczynić się do odbudowy zaufania społecznego. W dynamicznie rozwijającej się gospodarce zasadne wydaje się utrzymanie zrównoważonego rozwoju zachodzącego między płaszczyzną społeczną a ekonomiczną. Przyszłe scenariusze rozwoju polityki bezpieczeństwa socjalnego w pokryzysowej Europie to nie tylko zadanie stojące przed poszczególnymi państwami członkowskimi, lecz także całej Unii Europejskiej.
Słowa kluczowe: bezpieczeństwo socjalne, Unia Europejska, bezpieczeństwo państwa, gospodarka

Bezpieczeństwo należy do podstawowych potrzeb każdego człowieka. Stanowi jedną z najważniejszych niematerialnych potrzeb ludzkich i może występować na wielu płaszczyznach. Z jednej strony to określona wartość społeczna, cywilizacyjna, polityczna, ekonomiczna, z drugiej wartość egzystencjalna, moralna i duchowa. Przyspieszenie procesu globalizacji i integracji zachodzące w Europie stało się podstawą stabilności w stosunkach międzynarodowych. Dzięki procesom zmian zaczęły powstawać nowe związki i zależności zachodzące nie tylko między aktorami międzynarodowej sceny, przyczyniło się to również do „odkrywania” negatywnego zjawiska asymetrii współczesnego świata w płaszczyźnie bezpieczeństwa socjalnego. Nierówności te wynikają z rozkładu czynników ekonomicznych, kulturowych, demograficznych czy socjalnych i generują nową potrzebę polityki bezpieczeństwa ukształtowaną przez całościowe podejście. Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa socjalnego uwzględnia jego wielopodmiotowość oraz wieloprzeciotowość¹. W aspekcie przedmiotowym coraz wyraźniej występuje tendencja do poszerzania treści pojęcia bezpieczeństwa przede wszystkim o nowe wartości podlegające ochronie, do których zaliczyć można takie płaszczyzny jak: społeczna, ekonomiczna, naukowo-techniczna, ideologiczna i kulturowa². Znacznemu rozszerzeniu uległy również instrumenty, jakimi dysponowano w celu zapewnienia bezpieczeństwa. Oprócz tradycyjnych środków wojskowych oraz oddziaływań

¹ Zob.: K. Raczkowski, K. Żukrowska, M. Żube (red.), *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie. Paradygmat, wiedza, demokracja*, Difin, Warszawa 2013.

² R. Zięba, *Nowe podejście do problematyki bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] W. Haliżak, I. Popiuk-Rysińska (red.), *Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1995, s. 100.

polityczno-dyplomatycznych wyróżnia się środki ekonomiczne, kulturalne i społeczne. Spowodowane jest to znacznym zwiększeniem liczby podmiotów biorących udział w tworzeniu bezpieczeństwa, w których jednym z najważniejszych stała się integracja i koordynacja przedsięwzięć w zakresie bezpieczeństwa. Szczególna misja w tworzeniu współczesnego bezpieczeństwa przypada społeczeństwu. To ono staje się dzisiaj fundamentem wszelkich działań oraz zmian w zakresie bezpieczeństwa, a od jego zainteresowania, postrzegania i świadomości oraz edukacji zależy stopień zaawansowania działań w zakresie organizacji bezpieczeństwa. W związku z tym pojawiło się pojęcie tzw. miękkiego bezpieczeństwa (*soft security*), które miałyby gwarantować UE możliwości przeciwdziałania różnorodnym zagrożeniom bezpieczeństwa, wykorzystując środki o charakterze niemilitarnym.

Termin pojęcie bezpieczeństwa socjalnego został zdefiniowany w naukach socjologicznych, w których oznacza on „zapewnianie przez państwo wszystkim obywatelom (szczególnie bezrobotnym czy bezdomnym) minimalnego standardu życia przez wprowadzenie odpowiednich ułatwień lub możliwości bezpłatnego korzystania z lecznictwa, oświaty i kultury”³. Leksykon polityki społecznej, definiując bezpieczeństwo socjalne, ukazuje je jako stan wolności od zagrożeń, których skutkiem jest brak lub niedostatek środków utrzymania. Wynika to przede wszystkim z tzw. ryzyk socjalnych, które stają się coraz częściej transnarodowymi problemami społecznymi występującymi w przestrzeni europejskiej. Wypada tutaj uznać stare i pojawiające się nowe wspólne wyzwania i problemy społeczne, jakie łączą dziś coraz ściślej kraje członkowskie Unii. W czasie swojej historii Wspólnoty Europejskie doświadczały wielu wahaniec koniunktury gospodarczej oraz sytuacji kryzysowych. Niemniej jednak na przestrzeni półwiecza funkcjonowanie krajów starej Unii Europejskiej znajdowało się zawsze na ścieżce wzrostu gospodarczego wzmocnianej przez efekt postępującej integracji gospodarczej. Odmienna historia dotyczyła nowych krajów członkowskich, które w przeważającej części znajdowały się pod wpływem ideologii ekonomii socjalistycznej. Nie oznaczało to jednak braku wzrostu w tym obszarze. Słabszy poziom dynamiki rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz obszarów kluczowych dla rozwoju państwa niekoniecznie korzystnie wpływały na jakość i warunki życia w tych krajach. Postęp gospodarczy i społeczny oparty na wspólnych działaniach z jednej strony nosił cechy tzw. integracji negatywnej polegającej jedynie na znoszeniu barier, z drugiej zaś integracji pozytywnej polegającej na tworzeniu instytucji wspólnotowych zgodnych z powszechnie przyjętą doktryną dążenia do integracji kontynentu. Pozytywny efekt pogłębianej integracji skończył się jednak wraz ze światowym kryzysem finansowym, w którym wróciły pytania o stabilność systemu i poziom realnej konwergencji gospodarek.

³ K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Wydawnictwo Graffiti BC, Toruń 2004, s. 29.

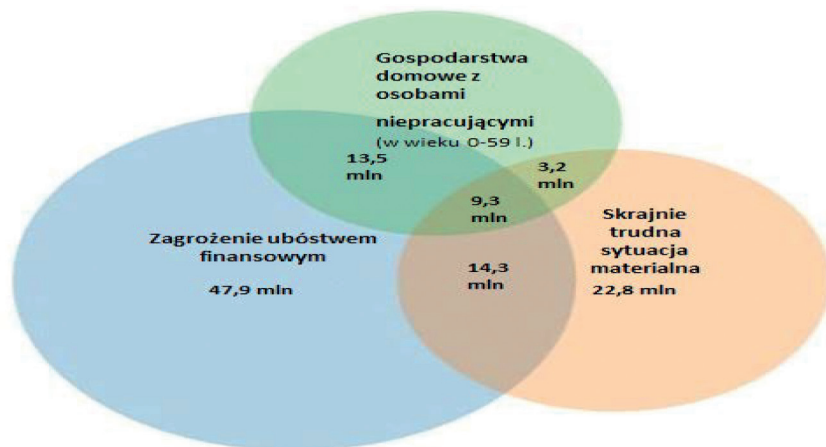
Pojawiające się coraz liczniejsze transnarodowe zjawiska i problemy społeczne wymagają odpowiedniej wspólnej reakcji państw członkowskich Unii. Ich powstanie wiąże się najczęściej z zaawansowanym rozwojem jednolitego rynku europejskiego, a także z liberalizacją ruchu osobowego zwłaszcza w strefie Schengen. Wzmoczona geograficzna mobilność ludzi w Europie ma swoje rozliczne następstwa społeczne, którym stawianie czoła w pojedynkę bez udziału Unii będzie w przyszłości coraz trudniejsze. Społeczne konsekwencje europeizacji rynków pracy wykraczają już daleko poza potrzebę zapewnienia ciągłości uprawnień socjalnych migrujących pracowników w ramach unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego⁴. Jednym z procesów składowych kształtujących europejski obszar socjalny jest rozwój tzw. turystyki, zwanej też zasiłkową (*social* lub *benefit tourism*). Dotyczy ona korzystania i czasem nadużywania systemu świadczeń społecznych oferowanych w hojniejszych *welfare states* przez przybyszów z uboższych krajów członkowskich UE. Łączy się z tym zjawisko, które można określić jako „eksport” ubóstwa osób bezdomnych i wykluczonych.

Szeroki zakres przyjętych rozwiązań dotyczących europejskiego modelu socjalnego, jego cech i typologii obok kwestii zapewnienia odpowiedniego rozwoju gospodarczego wysuwa wyraźnie problem odpowiedniego poziomu zabezpieczenia społecznego oraz próbę adaptacji i ujednoczenia standardów socjalnych polityki społecznej w poszczególnych krajach członkowskich. Efekty działań pokryzysowych widoczne i odczuwalne są nie tylko przez te grupy, które w okresie przyspieszonego rozwoju gospodarczego mają problemy z wyjściem z wykluczenia społecznego, ale raczej z pojawianiem się nowych zjawisk społecznych lub też nowym ujawnieniem się problemów. Jeśli więc europejski model socjalny wynika z przyjętych przez kraje członkowskie UE polityk społecznych realizowanych przez poszczególne rządy, to istotna wydaje się przedmiotowa definicja polityki społecznej w jej wymiarze praktycznym. Polega ona na zaspokajaniu potrzeb związanych ze sferą bytu (wyżywienia, mieszkania, pomocy materialnej, niezdolności do pracy), potrzeb sfery pozamilitarnej (ochrony zdrowia, edukacji), a także potrzeb o charakterze pozaspołecznym (poczucia bezpieczeństwa ekonomicznego i społecznego)⁵. Rozwój procesów integracji europejskiej jest stale konfrontowany z powstającymi na tych płaszczyznach barierami, które dotyczą uwarunkowań politycznych, gospodarczych i społecznych. W procesie uprzemysłowienia występuje szereg negatywnych skutków. Kryzys w UE wywarł istotny wpływ społeczny, w wyniku którego wzrosła liczba osób narażonych na ubóstwo i wykluczenie społeczne. Wskaźniki, odnosząc się do liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, uwzględniają liczbę osób

⁴ G. Uścińska, *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego jako instrument rozwoju swobodnego przepływu osób. Nowe regulacje unijne*, „Polityka Społeczna” nr 11-12, 2010.

⁵ Cyt za: K. Podolski, W. Turnowiecki, *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 8.

dotkniętych co najmniej jednym z trzech rodzajów ubóstwa, mianowicie ubóstwem dochodowym, ubóstwem materialnym oraz ubóstwem dotyczącym gospodarstw domowych o bardzo małej intensywności pracy.

Schemat 1. Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w UE w 2012 r.

Opracowanie na podstawie: Komisja Europejska Interpretacja: na podstawie trzech różnych metod mierzenia ubóstwa, w 2012 r. 124,2 mln osób ogółem było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w UE (przy czym 9,3 mln z nich należało do wspomnianych trzech grup), [w:] Załącznik do Komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Podsumowanie realizacji strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu. Komisja Europejska, Bruksela, dnia 5.03.2014 r. COM(2014) 130 final ANNEXES 1 to 3, s. 34

Wieloaspektowe spojrzenie na kondycję projektu europejskiego ukazuje nam kryzys nie tylko na rynkach finansowych, lecz także gospodarczych i społecznych powodujących poważne trudności państw członkowskich UE⁶. Jednocześnie uwydatniał się deficyt przywództwa politycznego w obrębie projektu europejskiego, który wyeksponował trudności z ustaleniem politycznej wizji przyszłego charakteru Unii Europejskiej, jej pozycji i roli w świecie⁷. Spowolniło to cel wyznaczony przez strategię „Europa 2020” w której zakładano zmniejszenie o 20 mln liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

⁶ Zob. J. Kloczkowski, O. Krutilka, A. Wołka (red.), *Kryzys Unii Europejskiej*, Ośrodek Myśli Politycznej.

⁷ Zob. H. Tendera-Właszczuk (red.), *Kryzys Unii czy kryzys w Unii Europejskiej. Kierunki dyskusji nad przyszłością integracji europejskiej*, Difin, Warszawa 2014.

Rozpoczęty w 2008 r. kryzys w gospodarce światowej, którego punktem zwrotnym był upadek banku Lehman Brothers 15 września 2008 r., zaznaczył się zjawiskiem kryzysowym nie tylko w gospodarce europejskiej, lecz także światowej. Większość krajów UE zareagowała umiarkowanym interwencjonizmem bazującym na doświadczeniach załamania gospodarczego lat 90. Zapewniono więc gwarancję dla sektora bankowego, uruchomiono wsparcie dla firm działających w sektorze eksportowym oraz przygotowano plany inwestycyjne w sektorze publicznym. Uruchomienie funduszy ratunkowych było jednak bardziej decyzją polityków niż analizą czystego zarządzania ekonomicznego⁸.

Przejawy tego kryzysu skłaniają do wzmożonej krytyki neoliberalnego wariantu rozwoju kapitalizmu globalnego, którego ułomności i defekty dostrzegane były już wcześniej przez rosnącą z każdym rokiem liczbę autorów i badaczy⁹. W listopadzie 2008 r. Komisja Europejska po konsultacji z państwami członkowskimi zaprezentowała *Plan ekonomicznej odbudowy Europy (A European Economic Recovery Plan)*, w którym wiele miejsca poświęcono społecznym aspektom. Szczególną uwagę Komisja skierowała na działania oraz płaszczyzny polityki społecznej łączące bezpieczeństwo i elastyczność zatrudnienia (*flexicurity*) uzupełniane przez innowacyjne instrumenty z zakresu aktywnej polityki społecznej i polityki zatrudnienia. Najważniejszym kryterium ma być ochrona efektywnych miejsc pracy oraz wspieranie tych gospodarstw domowych, które najbardziej dotyka kryzys. Głównym celem tej działalności ma być niedopuszczenie do marginalizacji (wykluczenia społecznego), szczególnie jeżeli dotyczy to całych grup społecznych. Europejski plan naprawy powinien koncentrować się na zwiększeniu siły nabywczej umożliwiającej wzrost popytu i zaufania oraz konieczności ukierunkowania działań krótkoterminowych w celu wzmocnienia europejskiej konkurencyjności w dłuższej perspektywie. Podstawową zasadą tego planu jest solidarność i sprawiedliwość społeczna. Jedne z instrumentów, jakie były rekomendowane, dotyczyły zwiększenia zasiłków dla bezrobotnych. Ponadto podwyższono wielkość funduszu pomocowego, z którego mogą korzystać państwa spoza strefy euro. Ważna decyzja dotyczyła również wzrostu funduszy na inwestycje energetyczne oraz rozbudowę sieci internetowych, która ma kluczowe znaczenie dla przygotowania państw członkowskich na czas po kryzysie¹⁰.

Z zapisów *Planu ekonomicznej odbudowy Europy* wynika, że instrumenty polityki społecznej powinny stanowić jeden z filarów radzenia sobie ze skutkami kryzysu. Najważniejszymi wyzwaniem, przed którymi stanie UE w warunkach pokryzysowych, będzie niedopuszczenie do wykluczenia społecznego dużych grup społecznych

⁸ A. Czarczyńska, *Wzrost gospodarczy w powojennej Europie*, Vol. 21, No. 2(121), 2013, s. 156-161.

⁹ Zob. W. Anioł, *Paradoksy globalizacji*, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2002, s. 86-137.

¹⁰ M. Duszczyk, *Pogłębianie nierówności. Grupy społeczne zagrożone a kryzys gospodarczy*, [w:] M. Księżopolski, B. Rysz-Kowalczyk, C. Żołędowski (red.), *Polityka społeczna w kryzysie*, IPS UW, Warszawa 2009, s. 154-155.

i prowadzenie elastycznej, aktywnej polityki społecznej, reagującej na pojawiające się nowe wyzwania grup dotkniętych skutkami kryzysu. Dotyczy to konieczności rozbudowania instrumentarium zarówno dla samej polityki społecznej, jak i polityki zatrudnienia w taki sposób, aby można było je dostosować do nowych, nieznanych wcześniej wyzwań i przyszłych możliwych scenariuszy ich rozwiązywania.

Kryzys niesie ze sobą poważne zagrożenia dla możliwości integracji państwa w sprawy socjalne. Spowodowane jest to spowolnieniem tempa wzrostu gospodarczego, co w niektórych krajach prowadzi do spadku produktu krajowego brutto oraz znacznego obniżenia wielkości środków, które można przeznaczyć na rozwiązywanie problemów społecznych. W konsekwencji kryzys gospodarczy prowadzi do zmniejszenia poparcia dla celów realizowanych przez politykę społeczną oraz powoduje dalsze obniżenie poziomu zaspokojenia potrzeb gwarantowanych przez państwo. Działania takie powodują zwiększenie liczby osób, którym władze publiczne nie będą w stanie zapewnić odpowiedniego standardu życia. Spowoduje to sytuację, w której systemy świadczeń i usług socjalnych będą coraz mniej potrzebne osobom lepiej sytuowanym. W takim założeniu polityka społeczna uważana jest za niepotrzebną, ponieważ większość obywateli może się bez niej obyć, oraz szkodliwą dlatego, że wpływa negatywnie na aktywność własną jednostek, utrudniając zarazem funkcjonowanie gospodarki. W tym rozumowaniu wydaje się więc, że im mniejszy zakres integracji państwa w sprawy socjalne, tym lepiej dla społeczeństwa w osiągnięciu możliwości odpowiedniego tempa wzrostu ekonomicznego. Rozwój nowoczesnej polityki społecznej zaczął się w momencie, w którym niektóre państwa rozwinięte zdecydowały się na przyjęcie części odpowiedzialności za zaspokajanie podstawowych potrzeb swych obywateli. Państwa aktywne w sferze socjalnej zaczęto określać mianem *welfare state*, zwolennicy oznaczali ten typ działalności mianem „państwa dobrobytu” lub też „państwa o orientacji społecznej”, a przeciwnicy preferowali określenie „państwo opiekuńcze”¹¹.

Kryzys stał się okazją do intensywnej rywalizacji politycznej w Unii Europejskiej. Dotyczy ona przywództwa w Europie i ukierunkowania dalszych procesów integracyjnych (w tym ustrojowych) na Starym Kontynencie. Jest to rywalizacja o charakterze geopolitycznym, która rozgrywa się przede wszystkim między największymi państwami UE. W ocenie polityków większą rolę odgrywają „siły wewnętrzne”, które należy rozumieć szeroko nie tylko jako czynniki polityczne, ale również jako czynniki ekonomiczno-społeczne. Stawką jest nie tylko władza w Europie, a również to, kto będzie pokrywał koszty działań antykryzysowych oraz odnosił najwięcej korzyści ekonomicznych i politycznych z dalszych procesów integracyjnych¹². Występujący

¹¹ M. Księżopolski, *Kryzys gospodarczy końca pierwszej dekady XXI wieku – szanse i zagrożenia dla polityki społecznej*, [w:] M. Księżopolski, B. Rysz-Kowalczyk, C. Żołądowski (red.), *Polityka społeczna w kryzysie*, IPS UW, Warszawa 2009, s. 25-27.

¹² T. Grosse, *Walka z kryzysem strefy euro i o władzę w Europie (2010-2012)*, [w:] J. Kloczkowski, O. Kruttilka, A. Wołka, *Kryzys Unii Europejskiej*, Ośrodek Myśli Politycznej, Studia i Analizy 2012.

kryzys oraz sposoby jego zapobiegania zawarte w celach strategii „Europa 2020” w dziedzinie ubóstwa wydają się być nieosiągalne. Spadek liczby osób narażonych na ubóstwo i wykluczenie społeczne widoczny był w latach poprzedzających rok 2009. Kryzys odwrócił tę pozytywną tendencję i dorowadził do wzrostu liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

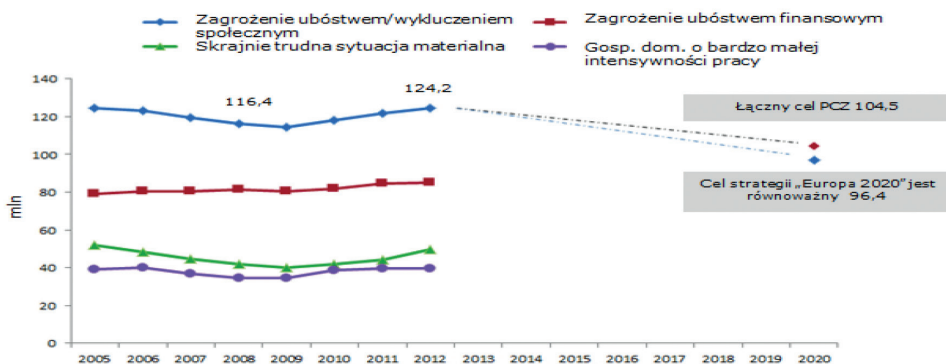

Diagram 1. Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz wskaźniki pomocnicze, 2005–2020*

Legenda: *2005-2009: dane dla UE-27, 2010-2012: dane dla 28-UE. Cel 96,4 do 2020 r. odnosi się do wartości liczbowych za 2008 r. dla 27-UE (116,4) pomniejszonych o 20 mln ludzi, którym UE zamierza pomóc zwalczyć ubóstwo i wykluczenie społeczne. Chorwacja nie została uwzględniona przy obliczeniach celu. Opracowanie na podstawie: Komisja Europejska Interpretacja: w 2012 r. zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym było 124 mln osób w UE, tj. o 28 mln więcej niż zakłada cel strategii „Europa 2020”; [w:] Załącznik do Komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Podsumowanie realizacji strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu. Komisja Europejska Bruksela, dnia 5.03.2014 r. COM(2014) 130 final ANNEXES 1 to 3, s. 35

Wskutek kryzysu poczyniono bardzo ograniczone postępy w walce z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. W porównaniu do celu strategii „Europa 2020” cele krajowe łącznie są mniej ambitne i zakładają zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Kryzys spowodował jednak wzrost narażenia na ubóstwo i wykluczenie społeczne w większości państw członkowskich, w których rosną i pogłębiają się rozbieżności. Problematyka socjalna pozostaje więc obszarem o rosnącym znaczeniu, w zachodzących procesach integracyjnych staje się on coraz bardziej widoczny w osiąganiu pozytywnych wyników integracji gospodarczej, której nie da się odizolować od innych sfer życia i dziedzin polityki, jakimi są polityka zatrudnienia, zagraniczna czy bezpieczeństwa¹³. Związane jest to z pojawiającymi się unijnymi kryzysami, które silnie determinują możliwości i perspektywy rozwoju Unii Europejskiej. Od chwili wejścia w życie traktatów rzymskich przed pięcioma dekada-

¹³ W. Anioł, *Polityka socjalna Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003, s. 5.

mi państwa członkowskie w żadnym przypadku nie zanikały. Chociaż praktycznie rzecz biorąc, zamysł federalizmu przetrwał, to do dzisiaj funkcjonuje stworzony w jej duchu wielopoziomowy system rządzenia w Europie¹⁴. Tożsamość wynika dzisiaj we wszystkich krajach członkowskich UE głównie z siły państwa opiekuńczego i na niej się opiera. Pytania o zabezpieczenie bytu, o świadczenia i opiekę społeczną są często ważniejsze dla obywatelskiej świadomości państwowej niż klasyczne tematy narodowe. Takie postępowanie przyjęto przede wszystkim w Europie Zachodniej, natomiast w postkomunistycznych krajach członkowskich funkcjonuje jeszcze poczucie tożsamości narodowej. Również idea państwa jako ideału porządku zapewniającego wolność nie wszędzie łatwo się przyjmuje. W postkomunistycznych państwach członkowskich UE oczekuje się coraz bardziej, że państwo będzie odpowiadało przede wszystkim za bezpieczeństwo socjalne, czyli opiekę i świadczenia społeczne. Europę postrzega się często jako rozbudowaną wersję takiego państwa opiekuńczego, w której drzemie nadzieja na postęp socjalny i dobro w takim stopniu, w jakim jest w stanie spełnić oczekiwania polepszenia bytu socjalnego. Jednak znaczna część społeczeństw transformacyjnych często nie do końca zrozumiała, że tożsamość i suwerenność wolnego państwa konstytucyjnego w dzisiejszych czasach wynika przede wszystkim z ochrony praw podstawowych, a socjalne zabezpieczenie społeczeństwa za pomocą tych praw jest niemożliwe, tym bardziej w skali europejskiej. Porównywanie więc dwóch modeli zachodniego i wschodniego państwa narodowego w płaszczyźnie rozwiązań kwestii państwa opiekuńczego oraz bytu socjalnego wydaje się nie przynosić skutku w postaci nowego projektu. Zakładany model socjalny nie jest bowiem w stanie podołać stawianym wymogom zachodzących procesów globalizacji i integracji. To partyjno-polityczne linie frontu wyznaczają zarówno pragnienie możliwych do spełnienia zasad sprawiedliwości społecznej, jak i niemożności zrealizowania ich w drodze konsekwentnego przeprowadzenia reform. Punktem odniesienia dla wszelkich oczekiwań i roszczeń zaspokojenia bezpieczeństwa socjalnego stały się postkomunistyczne państwa transformacji. Ukazując zachodzące procesy, można stwierdzić, że państwo narodowe uległo europeizacji, natomiast państwo opiekuńcze i socjalne dotychczas jeszcze nie. Istotne więc wydaje się zwrócenie większej uwagi na państwa narodowe w Europie i ich aktualne zarządzanie na płaszczyźnie socjalnej. Dotyczy to w gruncie rzeczy zapobiegania stałym pogłębiającym się kryzysom w kwestiach emerytalnych,

¹⁴ Stworzenie prawdziwej kultury wielopoziomowego sprawowania rządów w Europie wymaga spełnienia trzech warunków wstępnych: umacniania fundamentu i zasad leżących u podstaw tego typu zarządzania w instytucjonalnych i politycznych ramach na szczeblu europejskim i krajowym; wprowadzania wielopoziomowego sprawowania rządów za pośrednictwem odpowiednich mechanizmów i instrumentów; spełnienia warunku niezależności finansowej poszczególnych szczebli rządów, a zwłaszcza władz lokalnych i regionalnych, oraz wyrównania zasobów dzięki lepszemu rozkładowi środków publicznych. Wszystkie instytucje europejskie wyraźnie uznają konieczność wprowadzenia wielopoziomowego sprawowania rządów, aby zrealizować kluczowe cele strategii „Europa 2020”.

zdrowotnych czy na rynku pracy. Państwa socjalne wśród członków UE coraz mniej radzą sobie w dzisiejszych czasach z utrzymaniem spójności poszczególnych społeczeństw. Z jednej strony nie wypełniają one zadań narodowych, z drugiej blokują prawo do socjalnej spójności w Europie. W europejskiej tożsamości zbyt często zwyciężają własne korzyści z kosztami ponoszonymi przez innych. Podstawowe sprawy socjalne oraz te, które dotyczą państwa opiekuńczego, nie należą do płaszczyzny europejskiej, a mimo to wykorzystuje się je do wyrażania niezadowolenia z socjalno-politycznych mankamentów dzisiejszych czasów. Przeszkodą w dążeniu do osiągnięcia modelu europejskiego państwa socjalnego są społeczne i ekonomiczne asymetrie, różnice regionalne wewnątrz UE oraz różne modele socjalne w poszczególnych regionach UE. Dążenie do jednego europejskiego modelu państwa socjalnego ma na swojej drodze wiele przeszkód, do których można zaliczyć:

- obawę państw przed dumpingiem socjalnym¹⁵;
- dążenie do nowego, bardziej prospołecznego podziału finansowego w Europie;
- zasadę sprawiedliwości społecznej, polegającą na wysokim poziomie ochrony socjalnej i prawie każdego obywatela do uzyskania pomocy w razie wystąpienia trudnej sytuacji życiowej;
- występowanie ścisłej korelacji między przedsięwzięciami socjalnymi a postępem społecznym i wzrostem gospodarczym;
- rozwinięcie instytucji dialogu społecznego, negocyjacyjnego sposobu rozwiązywania konfliktów społecznych i dochodzenie do rozwiązań kompromisowych;
- rozbudowa systemu praw socjalnych pracowników i wysokie uzwiązkowienie¹⁶.

Przyjęty europejski model socjalny wynika zatem z obowiązującej w krajach członkowskich UE polityki społecznej realizowanej przez poszczególne rządy. Proces

¹⁵ Definicja *dumpingu społecznego* przyjęta za Komisją Europejską opisuje ten proceder jako sytuację „w której usługodawcy zagraniczni mogą podcinać lokalnych usługodawców, ponieważ ich standardy pracy są niższe”, daje jego definicji w odniesieniu do opisów delegowania pracowników. Dumping społeczny jest przedmiotem gorących dyskusji w kręgach europejskich, a sam termin ma negatywne konotacje, sugerując wyzysk pracowników. Nieuniknione są różnice między państwami członkowskimi w zakresie kosztów pracy, zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich. Mogą one dać firmom z siedzibą w krajach o relatywnie niższych kosztach przewagę konkurencyjną. Jednak ta przewaga może być kompensowana przez czynniki, które sprzyjają przedsiębiorstwom w krajach o wyższej pracy i standardach socjalnych. Czynniki te mogą obejmować lepszą infrastrukturę transportową lub bardziej wykształconych i wykwalifikowanych pracowników. Niemniej jednak różnice bezpośrednich i pośrednich kosztów pracy mogą stworzyć znaczącą przewagę konkurencyjną.

¹⁶ Cyt. za: K. Podolski, W. Turnowiecki, *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 8.

zharmonizowania europejskiego modelu państwa socjalnego wydaje się niemożliwy do osiągnięcia. Jednak zasadne wydają się próby dokonywania precyzyjnej definicji świadczeń socjalnych i opiekuńczych, które poddawane są europeizacji. W obliczu dokonujących się zmian demograficznych, jakie zachodzą w Europie, musi nastąpić poszerzenie bazy kapitałowej dla finansowego modelu socjalnego i opiekuńczego w UE, które wymaga zrównoważonego podziału przychodów i wydatków. W wielopoziomowym systemie integracji europejskiej¹⁷ realizowanej w UE wzmocnienie transnarodowego poczucia solidarności europejskie państwo narodowe może znaleźć trwałą akceptację i zachować wewnętrzną legitymację. W dzisiejszej UE nie ma jednego europejskiego modelu socjalnego. Dąży się jednak do tego, aby wypracować wielopoziomowy system socjalny, w którym zasady subsydiarności nie zwolnią pojedynczych państw członkowskich z odpowiedzialności socjalnej, ale rozszerzą ją na całą Europę. Przyczynić się do tego mogą np. modele opcjonalne, w których pracownicy migracyjni mogą sami zdecydować, czy będą wpłacać składki do systemów socjalnych kraju rodzimego, czy też do systemów danego kraju, w którym tymczasowo pracują. Aby uzupełnić europejskie państwo narodowe o wymiar socjalny i rozbudować wyobrażenie obywateli unijnych o solidarności w wymiarze europejskim, zasadne wydaje się wzmocnienie budżetu UE poprzez utworzenie autentycznego źródła dochodu, jakim może być w przyszłości podatek europejski. Pomysł kształtowania europejskiej przestrzeni socjalnej nie wynika tylko z aspektów kalkulacji kosztów i korzyści (przychodów i wydatków), ale wymaga unijno-obywatelskiego spojrzenia w duchu solidarności, bez której Unia Europejska jako wspólnota pozostaje niejasnym lub pustym terminem. Pojawiające się współczesne wyzwania wynikające z dynamiki globalizacji sprawiają, że nie istnieje europejski model socjalny. Wynika to z różnorodności tradycji i rodzajów państwa socjalnego tworzących UE¹⁸.

¹⁷ W przypadku Unii Europejskiej „zarządzanie” łączy się najczęściej z terminem „wielopoziomowe”. Oznacza ono, że *governance* ma miejsce nie tylko na poziomie państw narodowych, ale również na poziomach niższych – lokalnych czy regionalnych oraz wyższym ponadnarodowym (wspólnotowym). Koncepcja ta ma na celu głębszą integrację wszystkich aktorów uczestniczących w tworzeniu polityki mającej wpływ na rozwój gospodarczy czy społeczny. „Wielopoziomowe zarządzanie” (MLG, *Multi-level Governance*) może się odnosić do wertykalnego rozprzestrzeniania władzy politycznej z poziomu państwowego na ponadnarodowy oraz do rozprzestrzeniania horyzontalnego z poziomu państwowego na subnarodowy – regionalny lub lokalny. Zob.: M. Jachtenfuchs, B. Kohler-Koch, *Governance and Institutional Development*, [w:] A. Wiener, Th. Diez (eds.), *European Integration Theory*, Oxford-New York 2004, s. 211.

¹⁸ L. Kühnhardt, *O odnowie Unii Europejskiej. Kryzys ratyfikacji jako kryzys kierownictwa UE*, „Raporty Fundacji Konrada Adenauera”, nr 11, 2009, s. 2-13.

Przejmowanie standardów polityki społecznej krajów UE w kontekście regionalnym europejskiego modelu socjalnego prowadzi do typologicznego wyodrębnienia¹⁹:

- nordyckiego systemu socjalnego (model socjaldemokratyczny) – występuje w krajach skandynawskich i gwarantuje wszystkim obywatelom dostęp do świadczeń i usług socjalnych, wysoki standard życia w przypadku korzystania z pomocy społecznej i bezpieczeństwo socjalne obywateli;
- anglosaski system polityki społecznej (model liberalny) – wiąże się z wprowadzeniem pojęcia płacy minimalnej oraz gwarancji minimalnego zaspokojenia potrzeb życiowych w postaci świadczeń dla osób znajdujących się w trudniej sytuacji;
- kontynentalny model (model socjalliberalny) – zapewnienie względnie wysokiego standardu życia obciążone jest wysokimi kosztami pracy, a rozbudowany system ochrony pracownika utrudnia dostęp do rynku pracy. Dominuje tutaj model motywacyjny, w którym świadczenia społeczne zależne są od wysokości odprowadzanych składek²⁰.

Wymiernym wskaźnikiem bogactwa kraju jest jego poziom wkładu w wydatki na cele socjalne. Wypłacane są one w formie gotówkowej i przekazywane okresowo lub jednorazowo. Główny ciężar utrzymania standardu modelu socjalnego w 28 krajach UE związany jest przede wszystkim ze składkami społecznymi oraz środkami finansowymi pochodzącymi z podatków uwzględnianych w budżetach państw członkowskich²¹.

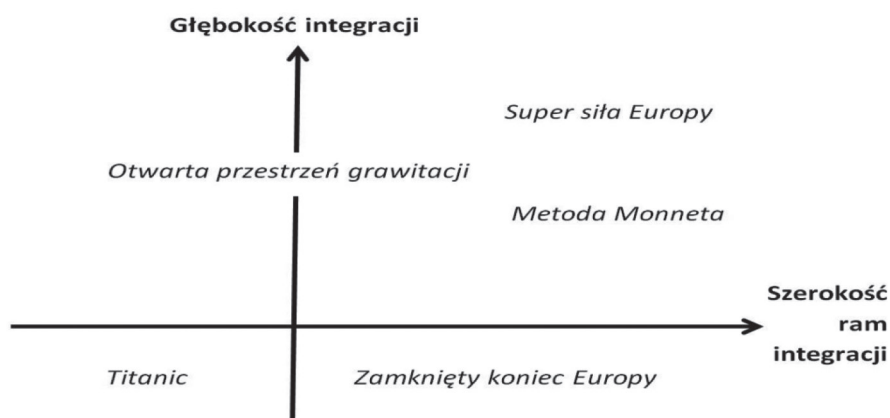
Wielopłaszczyznowe procesy integracyjne, które wzajemnie się przenikają pod wpływem zmieniającej się logiki przeobrażeń, z jednej strony dotyczą strony wewnętrznej, która zależna jest od zwiększającej się liczby państw członkowskich czy procesów pogłębiania się form ich współpracy, z drugiej strony są to uwarunkowania zewnętrzne, których istota zmian zależy od charakteru stosunków międzynarodowych. Współczesna UE, jej pozycja i status prawno-ustrojowy charakteryzuje się wieloma cechami, tworzy tym samym swoisty system polityczny, który jest wielopoziomowy o wymiarach horyzontalnym i wertykalnym. Wielopłaszczyznowy kryzys, który od kilku lat obejmuje nie tylko obszar gospodarczy, lecz także dotyczy wymiaru politycznego, aksjologicznego, szczególnie widoczny pozostał na

¹⁹ J. Płachecki, *Europejski model socjalny i poziomu dochodów ludności jako determinanty rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej: Irlandia, Polska, Mazowsze*, „Rocznik Żyrardowski”, Tom IX/2011, s. 4-70.

²⁰ K. Kołodziejczyk-Konarska, *Integracja gospodarcza państw Unii Europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski (red.), *Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, Fundacja Politeja: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003, s. 687.

²¹ J. Płachecki, *Europejski model socjalny i poziomu dochodów ludności jako determinanty rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej: Irlandia, Polska, Mazowsze*, op. cit., s. 70.

plaszczyźnie socjalnej²². Skutki kryzysu widoczne na tej płaszczyźnie wpływają nie tylko na priorytety i decyzje gospodarcze w ramach Unii Europejskiej, ale stają się również widoczne na wspólnym rynku przepływu towarów, usług, osób kapitału oraz przedsiębiorczości. Usuwanie tych barier powinno pomóc lepiej funkcjonować w ramach Unii Gospodarczej i Walutowej i prowadzić do większej harmonizacji i koordynacji polityk nie tylko gospodarczych, ale również fiskalnych działających w ramach UE. Pozostawienie w rękach rządów państw członkowskich narzędzi polityki fiskalnej podyktowane było odmiennością poziomu rozwoju gospodarczego państw. Decyzja taka wydawała się być racjonalna, ponieważ umożliwiała reakcje na zmiany koniunktury w różnych fazach zachodzącego cyklu gospodarczego i społecznego w warunkach recesji czy kryzysu. Wyrównywanie bowiem poziomów gospodarczego i społecznego pozostaje jednym z głównych celów w Unii Europejskiej i jest warunkiem koniecznym procesu pogłębiania integracji.

Rys. 1. Scenariusze rozwoju Unii Europejskiej

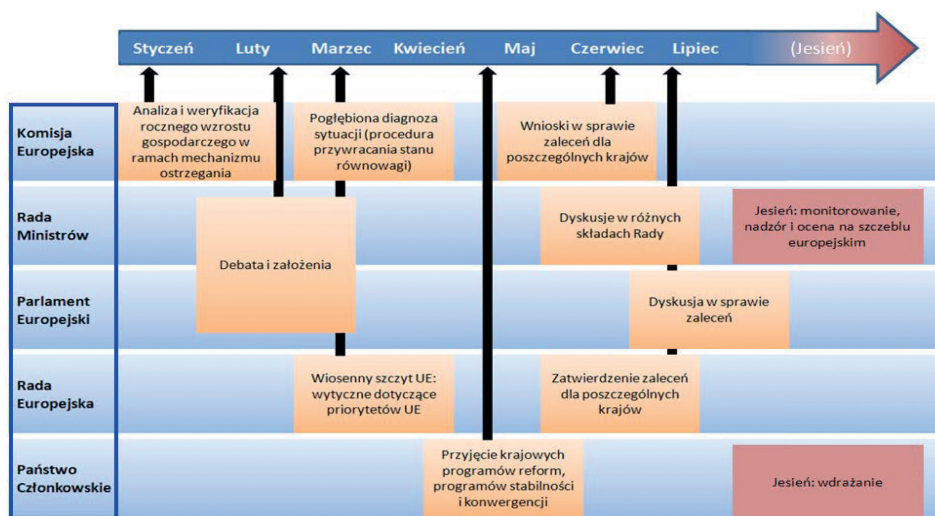
Legenda: „Szerokość ram integracji” – liczba uczestniczących państw „Głębokość integracji” – liczba uwspólnotowionych pól polityk Opracowanie na podstawie: K.A. Wojtaszczyk, *Problemy rozwoju integracji europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, M. Mizerska-Wrotkowska, W. Jakubowski (red.), *Polska w procesie integracji europejskiej: dekada doświadczeń (2004-2014)*, UW WDiNP, Warszawa 2014, s. 144

Polityka planu naprawczego została zawarta w komunikacie w sprawie naprawy europejskiego planu naprawy gospodarczej w listopadzie 2008 roku przez Komisję Europejską. Przedstawiła ona propozycje oraz sposób, jakimi państwa członkowskie UE będą mogły „wesprzeć gospodarkę realną” i „wzmocnić zaufanie”. Istotnym elementem było tutaj zwiększenie wydatków o dodatkową kwotę 5 mld euro. Ponadto

²² K.A. Wojtaszczyk, *Problemy rozwoju integracji europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, M. Mizerska-Wrotkowska, W. Jakubowski (red.), op. cit., s. 135-136.

Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) udostępnił kwotę 15 mld euro pod postacią kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Przełomowym dokumentem w tej kwestii stała się zainicjowana w 2012 roku przez Unię Europejską i jej państwa członkowskie strategia „Europa 2020”.

W realizację strategii „Europa 2020” muszą być zaangażowane wszystkie grupy społeczne, związki zawodowe, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe oraz osoby prywatne. Pomocą w osiągnięciu tego celu jest ustanowienie przez Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny Komitetu Sterującego ds. Strategii „Europa 2020”. Jego działalność sprowadza się do sieci rozległych kontaktów w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego w całej Europie. Również Komitet Regionów ustanowił w tym celu Platformę Monitorowania Strategii „Europa 2020”²³ z udziałem władz regionalnych i lokalnych. Oba komitety przygotowują opinie, które stanowią w dalszej kolejności wkład do dyskusji podczas obrad Rady Europejskiej. W praktyce znaczna część strategii jest faktycznie realizowana na szczeblu lokalnym i regionalnym państw UE²⁴. Przykładem realizacji krajowych strategii gospodarczych jest „Europejski semestr”.

Schemat 2. Harmonogram semestru europejskiego – kluczowe kroki

Opracowanie na podstawie: *Zrozumieć politykę Unii Europejskiej – „Europa 2020” – europejska strategia na rzecz wzrostu*, KE Dyrekcja Generalna ds. Komunikacji, Bruksela 2012, s. 7

²³ „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” została zatwierdzona przez Radę Europejską 17 czerwca 2010 r., zastępując realizowaną w latach 2000-2010 strategię lizbońską.

²⁴ *Zrozumieć politykę Unii Europejskiej – „Europa 2020” – europejska strategia na rzecz wzrostu*, KE Dyrekcja Generalna ds. Komunikacji, Bruksela 2012, s. 10.

Założenia strategii „Europa 2020” ze względu na specyficzny moment jej powstania stanowią odpowiedź na pojawiający się w UE kryzys gospodarczy. Równocześnie, uwzględniając długookresowy program rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej, strategia „Europa 2020” stanowi odpowiedź na kryzys gospodarczy. Uwzględnia ona także w swoim działaniu rozwiązania długofalowe związane z procesem globalizacji, starzeniem się społeczeństw oraz gospodarką. Szczególnie istotny dla bezpieczeństwa socjalnego pozostaje priorytet dotyczący wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu (*inclusive growth*). Dotyczy on wspierania gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Celem „Europy 2020” jest dążenie do aktywizacji zawodowej możliwie jak największej liczby osób. Po raz pierwszy program obejmuje również wyraźny cel, jakim jest ograniczanie ubóstwa o co najmniej 20 milionów do 2020 r. oraz inne cele socjalne (osiągnięcie 75% zatrudnienia i ograniczenie liczby osób przedwcześnie kończących edukację o 10%).

Przyjęcie strategii wynikało z tego, że w Europie pojawiający się kryzys zniweczył wiele lat postępu gospodarczego i społecznego, odsłaniając słabość europejskiej gospodarki. Coraz silniejsze okazały się wyzwania takie jak globalizacja, presja na zasoby naturalne oraz starzenie się ludności. Zaradzić kryzysowi będzie można jedynie wtedy, gdy podejmie się realizację reform strukturalnych opartych na wysiłkach krajowych, których fundament stanowić będą jednak wartości europejskie takie jak: jednolity rynek, wspólna polityka handlowa, które staną się elementem koniecznym, a zarazem i potrzebą przeprowadzenia reform społeczno-gospodarczych. W polityce bezpieczeństwa socjalnego szczególnie dwa cele wydają się istotne: program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia oraz europejski program walki z ubóstwem.

Pierwszy cel dotyczy modernizacji rynków pracy i zwiększenia potencjału pracowników przez umożliwienie im opanowania nowych umiejętności oraz zwiększenia elastyczności i bezpieczeństwa w środowisku pracy. Program ten miał ułatwić pracownikom poszukiwanie pracy na terytorium UE, tak aby oferta zatrudnienia w większym stopniu odpowiadała zapotrzebowaniu. Służyć temu miała inicjatywa przewodnia „Unia innowacji” mająca na celu ustanowienie w Europie ściślejszego powiązania badań i innowacji z tworzeniem miejsc pracy, co było warunkiem szybkiego wyjścia z obecnego kryzysu gospodarczego.

Drugi cel dotyczył zagwarantowania spójności społecznej i terytorialnej przez pomoc osobom biednym i wykluczonym w uzyskaniu dostępu do rynku pracy oraz aktywnego udziału w życiu społeczeństwa. W UE ponad 80 mln osób jest zagrożonych ubóstwem. Chociaż zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego należy głównie do rządów krajowych, Unia Europejska może odgrywać tutaj rolę koordynatora, ustalając najlepsze praktyki i wspierając proces wzajemnego uczenia się. Ustanawia się więc nie tylko ogólnoeuropejskie przepisy, lecz także udostępnia środki finansowe. Działania zmierzają głównie do osiągnięcia oraz poprawy dostępu do pracy, zabezpieczenia społecznego i edukacji oraz podstawowych usług, takich

jak opieka zdrowotna i zakwaterowanie. Kluczowymi działaniami w tym zakresie pozostają również działania służące wykorzystaniu funduszy unijnych wspierających włączenie społeczne i służących do zwalczania dyskryminacji, poszukiwania nowych „inteligentnych” rozwiązań socjalnych oraz partnerstwa między sektorem publicznym i prywatnym.

W dziedzinie polityki społecznej, nierówności w niektórych krajach, szczególnie na południu i wschodzie Europy, wykazywały tendencję pogłębiającą się. Rozbieżności odzwierciedlały brak równowagi społecznej i makroekonomicznej rosnącej w całej Europie. Występujący kryzys gospodarczy przyczynił się w znaczny sposób do kryzysu społecznego, który z kolei doprowadził do obniżenia standardów życia ludzi i ich prawa do godnego życia. Chociaż pewna część wpływu społecznego wynikała bezpośrednio z bezrobocia wywołanego kryzysem, to wyraźnie widać też wpływ programów oszczędnościowych popieranych przez UE. Przed UE, która powoli wychodzi z recesji, stoją wyzwania współczesne, między innymi te dotyczące szeroko zakrojonego rynku pracy. Pytanie, które będzie można postawić, dotyczy nowego miejsca pracy w coraz bardziej konkurencyjnej i globalnej gospodarce. W początkowej fazie kryzysu istotne wydają się wydatki socjalne (zasiłki dla bezrobotnych, opieka zdrowotna), które odgrywają ważną rolę stabilizacyjną w dochodach gospodarstw domowych w Europie. Wydaje się, że dynamika różnych rodzajów wydatków socjalnych nie może być optymalnie zrównoważona w poszczególnych krajach członkowskich UE, ponieważ w czasie kryzysu cele społeczne wykazują różnice.

Zakończenie

Przyszłość europejskiej polityki bezpieczeństwa socjalnego uwarunkowana jest różnymi ograniczeniami zarówno wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi. Do wewnętrznych można w szczególności zaliczyć kwestie ideologiczne (liberalizm, socjalizm, populizm), ekonomiczne (finansowe, strukturalne), demograficzne (kompatybilność systemów ubezpieczeń, ochrona zdrowia). Do zewnętrznych czynników można zaliczyć zwłaszcza te, których konsekwencje wynikają i wiążą się z zachodzącymi procesami globalizacji i internacjonalizacji oraz nierówną konkurencją i migracjami. Polityka bezpieczeństwa socjalnego Unii Europejskiej w zasadniczy sposób została dotknięta przez występujący kryzys. Realizacja spraw socjalnych uregulowana została przez prawo pierwotne i dotyczyła w zasadzie wszystkich obywateli -pracowników. Dzisiaj polityka ta posiada szersze znaczenie poprzez nowe uprawnienia socjalne i ewoluuje w zakresie podmiotowym, rozszerzając się na wszystkich pracowników w UE. Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego uregulowana jest również przez akty prawne Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Reformowanie i rozwój polityki bezpieczeństwa socjalnego w UE powinny dokonywać się nie tylko poprzez działania liderów państw członkowskich, lecz także poprzez aktywność

przedsiębiorców i obywateli²⁵. Zjednoczenie pod względem ekonomicznym i prawnym nie jest wystarczające. Europa traci swoją pozycję w ujęciu bezwzględny i relatywnym. Bezwzględnie, dlatego że strefa euro – główny motor napędowy gospodarki UE – ciągle pozostaje w recesji, a pierwsze oznaki ożywienia na poziomie 1,3% prognozowane są dopiero od 2014 r. W relatywnym ujęciu wzrost gospodarczy w Europie wygląda słabo wobec oczekiwań dla USA i Chin.

Na kryzys należy spojrzeć także z punktu widzenia socjalnego. Na niewydolność europejskiej tożsamości, fundamentu eurowspólnoty. Poważnym problemem pokryzysowej Europy jest fragmentaryzacja na rynku wspólnotowym. Rynek europejski jest wciąż bardzo podzielony. Europejska gospodarka potrzebuje zrównoważonego wzrostu, opartego na wiedzy, innowacjach i umiejętnym korzystaniu z takich zasobów jak kapitał ludzki czy wspólny rynek. Poszczególne kraje członkowskie UE są jednak bardzo zróżnicowane zarówno pod względem gospodarczym, jak i społecznym.

LITERATURA:

1. W. ANIOŁ, *Paradoksy globalizacji*, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2002.
2. A. CZARCZYŃSKA, *Wzrost gospodarczy w powojennej Europie*, Vol. 21, No. 2(121), 2013.
3. M. DUSZCZYK, *Pogłębianie nierówności. Grupy społeczne zagrożone a kryzys gospodarczy*, [w:] M. Księżopolski, B. Rysz-Kowalczyk, C. Żołędowski (red.), *Polityka społeczna w kryzysie*, IPS UW, Warszawa 2009.
4. T. GROSSE, *Walka z kryzysem strefy euro i o władzę w Europie (2010-2012)*, [w:] J. Kloczkowski, O. Krutilka, A. Wołka, *Kryzys Unii Europejskiej*, Ośrodek Myśli Politycznej, *Studia i Analizy* 2012.
5. M. JACHTENFUCHS, B. KOHLER-KOCH, *Governance and Institutional Development*, [w:] A. Wiener, Th. Diez (eds.), *European Integration Theory*, Oxford–New York 2004.
6. J. KLOCZKOWSKI, O. KRUTILKA, A. WOŁKA (red.), *Kryzys Unii Europejskiej*, Ośrodek Myśli Politycznej,
7. K. KOŁODZIEJCZYK-KONARSKA, *Integracja gospodarcza państw Unii Europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski (red.), *Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, Fundacja Politeja: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003.
8. M. KSIĘŻOPOLSKI, *Kryzys gospodarczy końca pierwszej dekady XXI wieku – szanse i zagrożenia dla polityki społecznej*, [w:] M. Księżopolski, B. Rysz-Kowalczyk, C. Żołędowski (red.), *Polityka społeczna w kryzysie*, IPS UW, Warszawa 2009.
9. L. KÜHNHARDT, *O odnowie Unii Europejskiej. Kryzys ratyfikacji jako kryzys kierownictwa UE*, „Raporty Fundacji Konrada Adenauera”, Numer 11, 2009.
10. K. OLECHNICKI, P. ZAŁĘCKI, *Słownik socjologiczny*, Wydawnictwo Graffiti BC, Toruń 2004.

²⁵ K.A. Wojtaszczyk, *Problemy rozwoju integracji europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, M. Mizerska-Wrotkowska, W. Jakubowski (red.), *Polska w procesie integracji europejskiej: dekada doświadczeń (2004-2014)*, UW WDiNP, Warszawa 2014, s. 141.

11. J. PŁACHECKI, *Europejski model socjalny i poziomu dochodów ludności jako determinanty rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej: Irlandia, Polska, Mazowsze*, „Rocznik Żyrardowski”, Tom IX/2011.
12. K. PODOLSKI, W. TURNOWIECKI, *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998.
13. K. RACZKOWSKI, K. ŻUKROWSKA, M. ŻUBE (red.), *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie. Paradygmat, wiedza, demokracja*, Dyfin, Warszawa 2013.
14. H. TENDERA-WŁASZCZUK (red.), *Kryzys Unii czy kryzys w Unii Europejskiej. Kierunki dyskusji nad przyszłością integracji europejskiej*, Difin, Warszawa 2014.
15. G. UŚCIŃSKA, *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego jako instrument rozwoju swobodnego przepływu osób. Nowe regulacje unijne*, „Polityka Społeczna” nr 11-12, 2010.
16. K.A. WOJTASZCZYK, *Problemy rozwoju integracji europejskiej*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, M. Mizerska-Wrotkowska, W. Jakubowski (red.), *Polska w procesie integracji europejskiej: dekada doświadczeń (2004-2014)*, UW WDiNP, Warszawa 2014.
17. R. ZIĘBA, *Nowe podejście do problematyki bezpieczeństwa międzynarodowego* [w:] W. Halkizak, I. Popiuk-Rysińska (red.), *Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1995.

THE BARRIERS AND THE CHANCES FOR EUROPEAN UNION'S SOCIAL SECURITY IN POSTCRISIS ENVIRONMENT

Abstract: The last world economic crisis brought alight the weaknesses of the European Union. Its burden has effected the public finances and the life index of its citizens. The new perspectives for social security improvement will enhance the position of EU in a world and may positively build up the social trust. In the dynamics of growing economies it is important to keep the mean level between the economic growth and society. Upcoming scenarios for the future politics of social security in the postcrisis Europe can be various, depending on particular actions of the member states and the institution of the European Union as a whole.

Keywords: social security, European Union, state security, economy.